

INKLYUZIV TA'LIMDA PEDAGOGNING KOMMUNIKATIV
KOMPETENTLIGI

Muhammadjonova Zarnigor Shokirjon qizi

FarDU Pedagogika yo'nalishi 1-kurs talabasi

zarnigormuhammadjonova271@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida pedagog shaxsida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda kommunikativ kompetentlikning pedagogik mohiyati, ijtimoiy pedagog faoliyatidagi o'rni hamda inklyuziv ta'lim jarayonida samarali muloqotning ahamiyati ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik muloqot orqali ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatib beriladi. Mualliflik qarashlariga tayangan holda pedagogik muloqotning inklyuziv ta'lim jarayonidagi o'rni, ijtimoiy pedagog faoliyatida kommunikativ ko'nikmalarning zarurligi yoritiladi. Shuningdek, samarali muloqot orqali ta'lim muhitini yaxshilash va ta'lim oluvchilarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash masalalari muho kama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *inklyuziv ta'lim, kommunikativ kompetentlik, pedagogik muloqot, ijtimoiy pedagogika, ta'lim muhiti*

Kirish.

Bugungi globalashuv va ta'lim tizimidagi islohotlar sharoitida inklyuziv ta'lim masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi – har bir shaxsning individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda teng ta'lim olish sharoitini yaratishdan iborat. Ushbu jarayonda pedagog shaxsining kasbiy va kommunikativ tayyorgarligi muhim o'rin egallaydi.

Pedagogning kommunikativ kompetentligi nafaqat bilimlarni yetkazish, balki ta'lim oluvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ijtimoiy moslashuvni ta'minlash va psixologik qulay muhit yaratishda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, inklyuziv ta'lim sharoitida turli ehtiyoj va imkoniyatga ega bo'lgan ta'lim oluvchilar bilan ishlash pedagogdan yuqori darajadagi kommunikativ madaniyatni talab etadi. Shu boisdan mazkur maqolada inklyuziv ta'lim jarayonida pedagogning kommunikativ kompetentligini shakllantirish masalalari ijtimoiy-pedagogik yondashuv asosida tahlil qilinadi.

Hozirgi zamon ta'lim tizimi pedagogdan nafaqat bilim berishni, balki har bir ta'lim oluvchi bilan samarali muloqot o'rnatishni ham talab etadi. Ayniqsa, inklyuziv ta'lim sharoitida bu talab yanada kuchayadi. Chunki inklyuziv ta'limda turli ijtimoiy holatga, psixologik xususiyatga va ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan ta'lim oluvchilar bir muhitda ta'lim oladilar. Shu jarayonda pedagogning kommunikativ kompetentligiga ega bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogning nutqi, munosabati, tinglay olish qobiliyati va empatiyasi ta'lim oluvchilarning o'zini erkin his etishiga, jamoadagi ijtimoiy moslashuviga va ta'lim

samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun kommunikativ kompetentlik inklyuziv ta'limning ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Pedagogik adabiyotlarda "kompetentlik" tushunchasi mutaxassisning kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirishga tayyorligi sifatida talqin etiladi. N.A. Muslimovning ta'kidlashicha, pedagogik kompetentlik bilim, ko'nikma, malaka hamda shaxsiy fazilatlarining uzviy birligidan ibviy birligidan iboratdir.

Kommunikativ kompetentlikning xususiyatlari hamda inklyuziv ta'lim jarayonidagi o'rni quyidagi olimlar tomonidan keng ko'lamli tarzda o'rganilgan: V.A.Slastenin, N.A.Muslimov, R.X.Jo'rayev, M.Q.Qurbonov, G.M.Andreeva, L.Florian, K.Black-Hawkins, M.Ainscow, S.Miles.

Kommunikativ kompetentlik pedagogik kompetentlikning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u pedagogning o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot olib borish qobiliyatini ifodalaydi. V.A. Slastenin pedagogik muloqotni ta'lim jarayonining asosiy mexanizmi sifatida baholab, uning ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. Kommunikativ kompetentlik o'z ichiga quyidagilarni qamrab oladi:

- nutq madaniyati;
- tinglay olish qobiliyati;
- empatiya;
- muloqot jarayonida psixologik yondashuv;
- ijtimoiy moslashuvchanlik.

Mazkur jihatlar inklyuziv ta'lim sharoitida yanada muhim ahamiyat kasb etadi.

Inklyuziv ta'lim barcha ta'lim oluvchilar, jumladan, maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega shaxslar uchun teng imkoniyatlarni yaratishga qaratilgan ta'lim shaklidir. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan inklyuziv ta'lim konsepsiyasida pedagogik muloqot inklyuziv muhitni shakllantirishning asosiy omili sifatida ko'rsatiladi "Kommunikativ kompetensiya" – ijtimoiy vaziyatlarda ona tilida hamda birorta xorijiy tilda o'zaro muloqotga kirisha olishni, muloqotda muomala madaniyatiga amal qilishni, ijtimoiy moslashuvchanlikni, hamkorlikda jamoada samarali ishlay olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi.

R.X. Jo'rayevning fikricha, inklyuziv ta'limda pedagogning muloqot madaniyati o'quvchining ta'lim jarayoniga moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi) tushunchasini kiritadi.

Maxsus ehtiyojli ta'lim oluvchilar bilan ishlashda pedagog:

- individual yondashuvni qo'llashi;
- psixologik qo'llab-quvvatlashni ta'minlashi;
- ijtimoiy to'siqlarni kamaytirishga harakat qilishi lozim.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Ilmiy tadqiqotlarda kommunikativ kompetentligi yuqori bo'lgan pedagoglar faoliyat yuritayotgan ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'lim samaradorligi yuqori ekanligi qayd etilgan.

Ijtimoiy pedagogika shaxsning jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan faoliyat sohasidir. M.Q. Qurbonov ijtimoiy pedagog faoliyatida muloqot asosiy vosita ekanligini ta'kidlab, pedagogning kommunikativ tayyorgarligi ijtimoiy muammolarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etishini qayd etadi.

Inklyuziv ta'lim sharoitida ijtimoiy pedagog: o'quvchi va oila o'rtasida vositachi; ta'lim muassasasi va jamiyat o'rtasida bog'lovchi bo'lib xizmat qiladi. G.M. Andreevaning ijtimoiy psixologiyaga oid tadqiqotlarida samarali kommunikatsiya ijtimoiy munosabatlarni barqarorlashtiruvchi omil sifatida talqin etiladi.

Mazkur maqolada tahliliy va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Ilmiy-pedagogik adabiyotlar, elektron manbalar hamda indekslangan ilmiy maqolalar o'rganildi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kommunikativ kompetentlik pedagogik kompetentlikning muhim elementi sifatida e'tirof etiladi. Pedagogika va ijtimoiy pedagogika sohasidagi tadqiqotlarda pedagogik muloqot ta'lim jarayonining asosiy vositasi sifatida talqin qilinadi. Inklyuziv ta'limga oid manbalarda esa pedagogning kommunikativ tayyorgarligi ta'lim muhitini ijobiy shakllantiruvchi omil sifatida ko'rsatilgan. Tadqiqotchilar fikriga ko'ra, pedagogning muloqotga ochiqligi va bag'rikengligi ta'lim oluvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Natija va muhokama.

Tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi: inklyuziv ta'limda pedagogning kommunikativ kompetentligiga ega bo'lishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Samarali muloqot orqali pedagog ta'lim oluvchilarning ehtiyojlarini yaxshiroq tushunadi va individual yondashuvni amalga oshira oladi.

Ijtimoiy pedagog faoliyatida ham kommunikativ kompetentlik muhim ahamiyatga ega. Chunki ijtimoiy pedagog o'quvchi, oila va jamiyat o'rtasidagi aloqalarni muvofiqlashtiradi. Agar pedagog yetarli kommunikativ ko'nikmalarga ega bo'lmasa, inklyuziv ta'lim jarayonida tushunmovchiliklar va ijtimoiy to'siqlar yuzaga kelishi mumkin. Inklyuziv ta'lim sharoitida pedagogning kommunikativ kompetentligi ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Kommunikativ kompetentlik pedagogga ta'lim oluvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ijtimoiy moslashuvni ta'minlash hamda inklyuziv muhit yaratish imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida inklyuziv ta'lim sharoitida pedagog faoliyatida kommunikativ kompetentlik muhim amaliy ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. O'rganishlar shuni ko'rsatadiki, pedagogning muloqot jarayonida ochiqlik, hurmat va tushunishga asoslangan yondashuvi ta'lim oluvchilarning ta'lim jarayoniga faolroq jalb etilishiga xizmat qiladi. Bu holat inklyuziv ta'lim muhitida ijtimoiy moslashuvni kuchaytiradi hamda ta'lim samaradorligini oshiradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Shuningdek, kommunikativ kompetentlik pedagogga turli ijtimoiy va psixologik holatdagi ta'lim oluvchilar bilan individual ishlash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muloqotga asoslangan pedagogik yondashuv qo'llanilgan hollarda ta'lim oluvchilar o'z fikrini erkin ifoda etishga, o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga va jamoadagi faol ishtirokini oshirishga moyil bo'ladilar. Bu esa inklyuziv ta'limning asosiy maqsadlariga erishishga xizmat qiladi.

Kommunikativ kompetentlik yetarli darajada shakllanmagan pedagogik faoliyatda inklyuziv ta'lim samaradorligi pasayishi mumkin. Bunday holatlarda ta'lim oluvchilar bilan pedagog o'rtasida tushunmovchiliklar yuzaga kelishi, ijtimoiy moslashuv jarayonida qiyinchiliklar paydo bo'lishi kuzatiladi. Shu sababli, pedagogik faoliyatda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish inklyuziv ta'limning muhim sharti sifatida qaralishi lozim.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim jarayonida pedagog faqat bilim beruvchi emas, balki ta'lim oluvchilarni qo'llab-quvvatlovchi, ularni jamiyatga moslashtiruvchi va ijtimoiy muhitni barqarorlashtiruvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Bu jarayonda kommunikativ kompetentlik pedagog faoliyatining asosiy vositasi sifatida maydonga chiqadi.

Shu sababli pedagoglarni tayyorlash va qayta tayyorlash jarayonida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim sharoitida pedagogning kommunikativ kompetentligi muhim pedagogik va ijtimoiy ahamiyatga ega. Kommunikativ kompetentlik pedagogga ta'lim oluvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ijobiy ta'lim muhitini yaratish hamda ijtimoiy moslashuvni ta'minlash imkonini beradi.

Shuningdek, kommunikativ kompetentlik pedagogning kasbiy faoliyatida ijtimoiy mas'uliyatni oshiradi hamda ta'lim oluvchilar o'rtasida o'zaro hurmat, bag'rikenglik va hamkorlik munosabatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa inklyuziv ta'limning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi. Pedagoglarni tayyorlash va malakasini oshirish jarayonida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Chunki aynan kommunikativ kompetentlik inklyuziv ta'limni samarali tashkil etish va ta'lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Shuning uchun inklyuziv ta'limni rivojlantirish jarayonida pedagoglarning kommunikativ kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Muslimov N.A. Pedagogik kompetentlik asoslari. – Toshkent, 2015. 34–36-b.
2. Slastenin V.A. Pedagogika. – Moskva, 2018. 112–115-b.
3. Qurbonov M.Q. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent, 2019. PDF 73–76-b.
4. Jo'rayev R.X. Inklyuziv ta'lim asoslari. – Toshkent, 2021. PDF 57–60-b.
5. Andreeva G.M. Ijtimoiy psixologiya. – Moskva, 2017. PDF 41–44-b.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

6. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring inclusive pedagogy. British Educational Research Journal, 2011.
7. Ainscow M., Miles S. Making Education for All inclusive. Educational Review, 2008.
8. UNESCO. Inclusive Education Guidelines. – Paris, 2020

